Lublin, dnia 18 października 2024 r.

Dr hab. Jarosław Kostrubiec, prof. UMCS
Instytut Nauk Prawnych
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej mgr Natalii Plony

p.t.

Status prawny doktoranta w polskim systemie prawnym

Olsztyn 2024, ss. 235

opracowanej pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Czuryk, prof. UWM

I. Podstawa prawna

- Art. 14 ust. 2 pkt 2 oraz art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.)
- Art. 179 ust. 2-3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.)
- Uchwała nr 16/2024/RD Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 26 września 2024 roku

II. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Wybór tematu rozprawy doktorskiej pt. *Status prawny doktoranta w polskim systemie prawnym* uważam za wyjątkowo trafny i godny dociekań badawczych. Praca z pewnością zainteresuje środowisko akademickie i podmioty prowadzące szkoły doktorskie. W literaturze prawniczej nie było jak dotychczas kompleksowego opracowania, którego osnową byłby status doktoranta w polskim systemie prawnym. Dlatego moim zdaniem recenzowana rozprawa doktorska powinna zostać opublikowana w formie monografii.

Podjęty przez Autorkę problem badawczy jest istotny, gdyż pozycja prawna doktoranta nie została określona jednoznacznie w polskim systemie prawnym, którego prawa i obowiązki oscylują pomiędzy statusem studenta oraz nauczyciela akademickiego. Ważnym aspektem pracy jest przeprowadzenie analizy w obrębie dwóch stanów prawnych, a mianowicie na gruncie obowiązującej ustawy z 2018 r., jak i regulacji poprzedzającej jej wejście w życie. Tworzenie szkół doktorskich i okres przejściowy związany z sukcesywnym wygaszaniem dotychczasowego systemu kształcenia doktorantów nadal wywołuje w środowisku akademickim szereg kontrowersji i budzi liczne wątpliwości. Dlatego recenzowana rozprawa ma niewątpliwie również walor praktyczny, a sama Doktorantka podjęła się zadania trudnego. Jej rozprawa w założeniu ma pozwolić na „właściwą ocenę i zastosowanie w praktyce przepisów Konstytucji dla Nauki (…), a wyniki badań – jak ambitnie zakłada - przyczynią się do przyjęcia jednoznacznego stanowiska oceny statusu doktoranta" (s. 10).

Uważam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska świadczy o umiejętności dokonania wyboru przez Doktorantkę ważnego naukowo przedmiotu badań, stanowiącego w moim przekonaniu udaną próbę opracowania problemu badawczego, który jest istotny i przyczynia się do wypełnienia luki poznawczej.

III. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

3.1. Konstrukcja rozprawy doktorskiej

Praca składa się z wykazu skrótów, wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Najbardziej rozbudowane części pracy stanowią rozdziały II i III. Rozdział I nieco odbiega objętościowo od pozostałych, jednak w tym przypadku było to uzasadnione, ze względu na konieczność stworzenia rozdziału wprowadzającego.

Wstęp zawiera wszystkie niezbędne elementy właściwe rozprawom doktorskim. Doktorantka dobrze uzasadniła wybór tematu, wskazując na brak monografii kompleksowo traktującej o statusie doktoranta w polskim systemie prawnym. Określiła przedmiot swoich badań i ich cel. Wprowadzenie zawiera hipotezę główną i pomocniczą oraz pytania badawcze. Doktorantka wymienia także wykorzystane w rozprawie metody badawcze.

Rozdział I pt. *Szkolnictwo wyższe - zagadnienia wprowadzające* stanowi swego rodzaju preludium do rozważań podjętych w rozdziale II i III. Doktorantka przedstawiła podstawowe pojęcia z zakresu nauki i szkolnictwa wyższego. Określiła zasady konstytucyjne i standardy europejskie z przedmiocie analizowanej problematyki. W szczególności odniosła się do konstytucyjnego prawa do nauki w kontekście regulacji przyjętych w Unii Europejskiej.

Rozdział II pt. *Model kształcenia doktorantów w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym - studia doktoranckie* stanowi analizę zasadniczo nieobowiązujących regulacji dotyczących prowadzenia kształcenia doktorantów. Podjęcie rozważań w tym zakresie było jednak uzasadnione nie tylko tymczasowym dualizmem postępowań w sprawie nadania stopnia doktora, ale było niezbędne do udzielenia odpowiedzi na postawione w rozprawie pytania badawcze, w szczególności odnoszące się do oceny zmian statusu doktoranta po wprowadzeniu Konstytucji dla Nauki. W tej części rozprawy Autorka opisała proces rekrutacji na studia doktoranckie oraz rolę podmiotów uczestniczących w procesie kształcenia doktorantów, a mianowicie kierownika studiów doktoranckich, opiekuna naukowego i promotora oraz promotor pomocniczego. Przeprowadzono egzegezę praw i

obowiązków doktorantów określonych przepisami obowiązującymi przed rokiem 2018 oraz procedurę od wszczęcia przewodu doktorskiego do nadania stopnia doktora.

W ostatnim rozdziale Doktorantka przedstawiła model kształcenia doktorantów w ramach szkół doktorskich na gruncie obowiązującej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Ta część pracy składa się z 10 podrozdziałów, w ramach których w szczególności przedstawiono: status podmiotów uprawnionych do prowadzenia szkół doktorskich; proces rekrutacji; zagadnienia dotyczące regulaminu szkół doktorskich; status promotora; prawa i obowiązki doktorantów; system stypendialny; status samorządu doktorantów oraz procedurę nadania stopnia doktora. Zagadnienia tworzące systematykę rozdziału trzeciego są logiczne, spójne, a ich prezentacja była niezbędna dla osiągnięcia celu rozprawy.

Rozprawę wieńczy „Zakończenie", które jest poprawne i nie budzi wątpliwości. Doktorantka udzieliła rozbudowanych odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze oraz pozytywnie zweryfikowała postawioną we wstępie hipotezę główną.

Konkludując stwierdzam, że przyjęta przez Doktorantkę konstrukcja rozprawy doktorskiej jest poprawna. Cel główny pracy znajduje odzwierciedlenie w jej układzie treściowym. Poszczególne elementy pracy doktorskiej są spójne. Struktura opracowania nie budzi w moim przekonaniu zastrzeżeń i jest adekwatna do tematu dysertacji.

3.2. Ocena merytoryczna problemu badawczego przedstawionego w rozprawie doktorskiej

Celem badawczym rozprawy było określenie statusu prawnego doktorantów w polskim systemie prawnym, kształconych w ramach systemu studiów trzeciego stopnia oraz szkół doktorskich. Temu celowi poprawnie podporządkowano strukturę pracy, którą tworzą dwie zasadnicze części - modelowo określone jako „studia doktoranckie" i „szkoły doktorskie". Tak zdefiniowana systematyka rozprawy jest w moim przekonaniu w pełni uzasadniona i zasługuje na aprobatę. Niemniej jednak szkoda, że Autorka nie pokusiła się o ujęcie prawno-porównawcze w zakresie analizowanej problematyki w odniesieniu do odpowiednich rozwiązań przyjętych w wybranych państwach europejskich, na przykład w

ramach państw Grupy Wyszehradzkiej (V4). Takie ujęcie zapewne byłoby perspektywą zbyt szeroką, niemniej jednak wielce pouczającą w kontekście tworzenia „drogowskazów i bodźców do dalszych nowelizacji przepisów dotyczących podejmowanej materii" (s. 10 maszynopisu). W związku z powyższym byłbym osobiście zainteresowany udzieleniem odpowiedzi na pytanie, jak Autorka rozprawy ocenia obowiązujący w Polsce status prawny doktoranta na tle rozwiązań przyjętych w innych państwach? Czy polski paradygmat szkół doktorskich jest typowy, czy raczej odbiega od rozwiązań europejskich?

W recenzowanej rozprawie Doktorantka sformułowała hipotezę główną, zgodnie z którą, pomiędzy uprawnieniami i obowiązkami doktorantów, a grupą studentów oraz pracowników uczelni można wskazać na szereg analogii. W konsekwencji sformułowano cztery pytania badawcze, które są zasadne i korelują z hipotezą główną, a mianowicie: czy przepisy w zakresie nauki i szkolnictwa wyższego w sposób dostateczny pozwalają na identyfikację/odrębność doktorantów od innych grup społeczności akademickiej? W jakim zakresie prawa i obowiązki doktorantów są analogiczne z tymi, które posiadają studenci? W jakim zakresie prawa i obowiązki doktorantów są zbieżne z tymi, które są przypisane pracownikom uczelni? Czy status prawny doktoranta uległ zmianie po wejściu w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce?

Rozdział I ma charakter porządkujący i jest wprowadzeniem do rozważań szczegółowych w ramach rozdziału II i III. Autorka poszukuje normatywnej definicji doktoranta w poprzednim modelu studiów doktoranckich, jak i w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku. Umiejętnie w tym zakresie korzysta z metody formalno-dogmatycznej, łącząc z powodzeniem jej rezultaty z dorobkiem doktryny. Warto przy tym zwrócić uwagę na erudycję i wnikliwość badawczą mgr Natalii Plony, która określając definicję doktoranta odnosi się niejako przy okazji również do statusu „młodego naukowca". W rozdziale pierwszym Autorka szeroko przedstawiła konstytucyjne prawo do nauki i zasadę autonomii szkół wyższych, które z powodzeniem odniosła do specyfiki kształcenia doktorantów. Podjęła również rozważania dotyczące problematyki badań naukowych, utworu naukowego oraz zakresu ich prawnoautorskiej ochrony, co moim zdaniem nie było konieczne dla osiągnięcia celu pracy, lecz zdaniem Doktorantki miało

istotne znaczenie w związku z analizowaną problematyką. Pogląd Autorki w tym względzie szanuję, gdyż ustalenia we wskazanym zakresie mają na pewno walor praktyczny, biorąc pod uwagę fakt, że osoby chcące uzyskać stopień naukowy doktora powinny legitymować się posiadaniem określonych osiągnięć naukowych. Rozdział pierwszy wieńczą rozważania na temat prawodawstwa europejskiego dotyczącego kształcenia, w tym na studiach doktoranckich w związku z realizacją ustaleń w ramach tzw. procesu bolońskiego.

Czynności badawcze prowadzone w ramach dalszych rozdziałów rozprawy są moim zdaniem nie tylko efektowną, ale i efektywną egzemplifikacją umiejętności Doktorantki w zakresie posługiwania się metodą formalno-dogmatyczną. Należy przy tym docenić fakt, że mgr Natalia Plona nie dokonuje bezrefleksyjnej deskrypcji stanu prawnego i nie asekuruje się wyłącznie poglądami innych twórców, lecz zajmuje w toku narracji swoje własne autorskie stanowiska.

Rozdział drugi stanowi wyjątkowo rozbudowaną część pracy, w której przeprowadzono analizę modelu kształcenia doktorantów w ramach studiów doktoranckich na gruncie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 roku. Autorka podjęła próbę identyfikacji wad i zalet systemu studiów doktoranckich oraz przyczyn problemów związanych z ich funkcjonowaniem. W tej części pracy przeprowadzono bardzo szczegółową analizę reżimu prawnego związanego z dotychczas obowiązującym modelem studiów doktoranckich i statusem doktoranta. Autorka dokonała systematycznej egzegezy regulacji prawnych, posługując się swoistą chronologią w ramach analizowanego modelu. W pierwszej kolejności określono status jednostek uprawnionych do prowadzenia studiów doktoranckich i do nadawania stopnia doktora. Opisano specyfikę procesu rekrutacji, którą ujęto na tle orzecznictwa. Walorem tej części pracy była także analiza problematyki regulaminów studiów doktoranckich, która została przeprowadzona na przykładzie rozwiązań przyjętych w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, Uniwersytecie Warszawskim, Politechnice Warszawskiej, Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Gdańskim. W tym miejscu Autorka również nie poprzestała na zwykłym opisie, lecz twórczo porównała poszczególne rozwiązania regulaminowe. Zastrzeżeń nie budzą także wywody mgr Natalii Plony dotyczące podmiotów obecnych w toku kształcenia

doktorantów, a mianowicie: kierownika studiów doktoranckich, opiekuna naukowego i promotora oraz promotora pomocniczego czy kopromotora. Analiza została przeprowadzona zarówno na gruncie przepisów powszechnie obowiązujących, jak i przykładowych rozwiązań regulaminowych. Kluczowe ze względu na cel recenzowanej pracy doktorskiej były rozważania Autorki dotyczące praw i obowiązków doktorantów. Mgr Natalia Plona również w tym obszarze z powodzeniem przeprowadziła stosowną analizę, porównując status doktorantów z pozycją studentów i pracowników uczelni. Warto także podkreślić, że praca zawiera interesujące dane statystyczne. Doktorantka poradziła sobie także z niełatwym problemem finansowania studiów doktoranckich, w szczególności w odniesieniu do wysokości stypendium doktoranckiego w tzw. okresie przejściowym, które ujęła na tle dwóch linii orzeczniczych. Analiza regulacji postępowania od wszczęcia przewodu doktorskiego do nadania stopnia doktora została przeprowadzona rzetelnie i nie budzi wątpliwości.

Oceniając treść rozdziału trzeciego rozprawy, na uwagę zasługuje wyjątkowa konsekwencja Doktorantki w prowadzeniu dyskursu i tworzeniu podstawy prawnoporównawczej dla obu prezentowanych modeli kształcenia doktorantów. Autorka tam, gdzie było to możliwe i konieczne dla osiągnięcia celu rozprawy, dokonuje analizy odpowiednich rozwiązań prawnych w zakresie podmiotów prowadzących kształcenie doktorantów, procesu rekrutacji, regulaminu szkół doktorskich, funkcji promotora, praw i obowiązków doktorantów, systemu stypendialnego, samorządności doktoranckiej i procedury nadania stopnia doktora. W rozdziale drugim i trzecim utrzymano nawet jednolitą co do zasady numerację poszczególnych podrozdziałów. Należy ponadto docenić wizualizacje danych statystycznych, pokazujących liczbę doktorantów na studiach doktoranckich i w szkołach doktorskich w latach 2012 – 2022. Doktorantka przedstawiła liczbę wszczętych przewodów oraz nadanych stopni doktora. Wnioski płynące z przeprowadzonych badań są nie tylko interesujące, lecz także w poważnym stopniu uzasadniają zmianę modelu kształcenia doktorantów w Polsce. Warto podkreślić, że wykresy zawarte w rozprawie zostały wykonane z niezwykłą starannością i stanowią opracowania własne Doktorantki. Dużo miejsca, co zasługuje na aprobatę, poświęcono

zagadnieniu regulaminów szkół doktorskich, albowiem ustawodawca pozostawił jednostkom prowadzącym kształcenie doktorantów dużą swobodę w tym zakresie. Tak jak w rozdziale drugim, również w tym przypadku mgr Natalia Plona odwołała się do przykładowych rozwiązań przyjętych w wybranych regulaminach szkół doktorskich obowiązujących w sześciu uniwersytetach. Warto podkreślić, że przeprowadzona analiza poszczególnych regulaminów szkół doktorskich jest bardzo wnikliwa i daje w moim przekonaniu pewien obraz przyjmowanych w Polsce rozwiązań. Za bardzo interesujący z praktycznego punktu widzenia należy uznać podrozdział, w którym Doktorantka analizuje nieznaną dotychczas instytucję indywidualnego planu badawczego i związaną z nim ocenę śródokresową doktoranta.

W recenzji rozprawy doktorskiej nie sposób odnieść się do każdego analizowanego w niej wątku, w szczególności, gdy tak jak w przypadku tej pracy jest ich wiele, a wszystkie w moim przekonaniu należą do interesujących, a przy tym inspirujących do dalszej dyskusji. Należy jednoznacznie stwierdzić, że znajomość przez Doktorantkę analizowanej problematyki jest niewątpliwie widoczna w przedłożonej do recenzji dysertacji i daje możliwość oceny poprawności przeprowadzonych badań. Mgr Natalia Plona wykazała się dogłębną znajomością przedmiotowej problematyki, przeprowadzając wielowątkowe i szerokie badania naukowe, które należy ocenić wysoko. Doktorantka jest konsekwentna w prowadzeniu wywodu naukowego, a jej dysertacja jest logiczna w każdej części. Pod względem merytorycznym podjęty przez mgr Natalię Plonę problem badawczy został przedstawiony na wysokim poziomie.

3.3. Dobór i wykorzystanie źródeł oraz literatury przedmiotu

Dokonany przez Doktorantkę wybór pozycji bibliograficznych świadczy o bardzo dobrej znajomości literatury oraz źródeł. Bogata i zróżnicowana bibliografia zawiera zarówno liczne, jak i istotne dla analizowanego zagadnienia pozycje bibliograficzne. Wszystkie materiały zostały wyselekcjonowane w sposób rozważny i staranny. Zabrakło jedynie odwołania się przez Doktorantkę do monografii Marzeny Świstak pt. *Autonomia*

publicznych uczelni akademickich w Polsce (Lublin 2022), kiedy w rozdziale I rozprawy dość szeroko pisze o konstytucyjnej zasadzie autonomii szkół wyższych (s. 16-21 maszynopisu). Doktoranta poprawnie wyodrębniła w ramach bibliografii: literaturę („Artykuły w czasopismach i opracowania zwarte"), „Akty prawa międzynarodowego, europejskiego i UE" i „Akty prawa krajowego". Bibliografia zawiera także wykaz orzecznictwa, które jest bogate i adekwatne. Należy przy tym zauważyć, że glosę do wyroku WSA z dnia 23 czerwca 2014 r. (II SA/Wa 295/14, OSP 2015/4/39) autorstwa W. Czerwińskiego, *Postępowanie administracyjne - właściwość organu - decyzja w przedmiocie stypendium doktoranckiego - ponowne rozpatrzenie sprawy wyłączenie pracownika organu*, należało zawrzeć w ramach wykazu literatury, a nie orzecznictwa.

3.4. Strona językowa i redakcyjna rozprawy doktorskiej

Strona warsztatowa recenzowanej rozprawy doktorskiej nie budzi większych zastrzeżeń. Doktorantka starannie przygotowała rozprawę od strony formalnej. Przypisy zostały sporządzone prawidłowo. Warto byłoby przed ewentualną publikacją rozprawy uzupełnić spis treści o tytuły wyodrębnione w ramach podrozdziału 2.6.3. „Finansowanie (system stypendialny)", a mianowicie: 2.6.3.1 „Stypendium doktoranckie"; 2.6.3.2 „Orzecznictwo dotyczące wysokości stypendium doktoranckiego w okresie przejściowym"; 2.6.3.3 „Zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej"; 2.6.3.4 „System pomocy materialnej"; 2.6.3.5 „Stypendium ministra za wybitne osiągnięcia przyznawane doktorantom" oraz 2.6.3.6 „Inne rodzaje stypendiów".

Oceniając stronę językową należy stwierdzić, że praca została napisana w dobrym stylu. Korekta językowa tekstu nie budzi większych zastrzeżeń. Zdarzają się nieliczne błędy interpunkcyjne. W bibliografii przyjęto jedynie niewłaściwy sposób zapisu aktów prawych. Autorka posługuje się wyłącznie zapisem numerycznym (np. Dz.U.1997.78.483), który został zaczerpnięty prawdopodobnie z systemu informacji prawnej LEX. Doktorantka nie stosuje określeń „poz." lub „nr" (s. 221-225 maszynopisu) dla określenia pozycji i numeru dziennika promulgacyjnego, co jest ogólnie przyjętą formułą uregulowaną rozporządzeniem

Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej" (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 283). W przypadku odwoływania się do tekstów jednolitych, Doktorantka pomija również powszechnie przyjmowany w takich przypadkach standard zapisu bibliograficznego. Ów mankament natury technicznej będzie można jednak łatwo skorygować na etapie przygotowania rozprawy doktorskiej do ewentualnej publikacji.

IV. Wniosek końcowy

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska pt. *Status prawny doktoranta w polskim systemie prawnym* (Olsztyn 2024, ss. 235) mgr Natalii Plony nie budzi w mojej ocenie zastrzeżeń, zarówno odnośnie do strony metodologicznej, jak i merytorycznej. Dysertacja została napisana na wysokim poziomie naukowym, a warsztat redakcyjny i językowy nie budzi wątpliwości.

W związku z powyższym uważam, że recenzowana praca odpowiada warunkom stawianym rozprawom doktorskim przewidzianym przez ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 z późn. zm.), w tym wymagania wynikające z art. 13 ust. 1 tej ustawy, stanowi bowiem oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie nauki prawne, świadczy także o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Jarosław Kostrubiec, prof. UMCS

